

VÁMBÉRY RUSZTEM:

„Töltsétek be a földet”

(Előszó)

Társadalmunk nem egy nyomorúságának forrása az a hit, amely az emberiség gyermekkorából ered, hogy a társadalom jogi és erkölcsi szabályai végeredményben földöntúli vagy természeti eredetűek. Erre a hitre valamikor a szabályok tekintélyének biztosítása végett volt szükség, de a hit csökevényes fennmaradása azzal a végzetes következménnyel járt, hogy a tekintélyük fölött örökös hatalmak álláspontja szerint nem *a szabályok vannak az emberek kedvéért*, hanem megfordítva.

Aszerint, hogy az emberi cselekvést szabályozó jogi és erkölcsi normákat honnan származtatják, lesz különböző azoknak álláspontja is, akik a népszaporodás kérdésében a be- vagy be nem avatkozás elvét vallják. Olyan álláspont ugyanis nincs, amely a birth control valamelyes alakját el ne fogadná. Még a katolikus egyház is, amely a vérrokonságot házassági akadálynak ismeri el, szentesíti azt az ösztönös eugenikai szabályt, amely az incestuos nemi viszonyoknak az utódokban megnyilvánuló káros hatásán alapszik. Sőt tudvalévő, hogy az egyház lényegesen kiterjesztette a vérrokonságot, mint tiltó akadályt. Igaz ugyan, hogy maga a természet is „korlátozza” a népszaporodást, mert kiszámították, hogy enélkül, ha csak kétezer évre tennők is az emberiség történetét, s az első emberpárnak, valamint minden következőnek csak 4 gyermeke lett, s mindegyik csak negyven évig élt volna, ma 2 milliárd helyett ezer billió ember népesítené be a földet.

Kérdés csupán az, belenyugodjunk-e abba, hogy a természetben megnyilvánuló isteni parancs, előttünk ismeretlen céljai érdekében, pestis, kolera, földrengés s hasonló humánus módszerekkel korlátozza az emberi szaporaságot, vagy pedig az emberi társadalom saját céljai érdekében maga avatkozzon bele a népesedés kérdésébe¹? Erre a kérdésre az emberiségnek túlnyomó része — kivéve azokat a buddhistákat, akik minden élőlény elpusztításának tilalmát megtartják — voltaképp már megadta a választ, midőn a legszigorúbb birth controlt igyekszik gyakorolni a baktériumok s egyéb az emberi életre kártékony vadállatok világában. Ha az ember érdekében pozitív irányban jogunk van beavatkozni a népszaporaság „örök törvényszerűségébe”, úgy nyilván nem tagadható meg a negatív irányú beavatkozás joga sem.

De éppen ezt a jogot tagadják azok, akik „isteni parancssal” igyekeznek igazolni reakciós érzésviláguknak tudatmögöttes megnyilatkozásait. Kétségtelen azonban, hogy az a föltételezett isteni parancs, amelyet Ábrahámnak az ég csillagairól és a tenger fővényéről szóló példázatából származtatnak, időnként és helyenként elég változatos volt. Nemcsak primitív népek egész sora pusztítja el az újszülötteket, hogy az éhínségtől meneküljön (Steinmetz: Endokannibalizmus, 8., 13., 14. old.), nemcsak Spártában hajították le a Taigethosról a koraszülötteket, hanem Ciceró tanúsága szerint (De legibus III. 8.) még a tizenkét táblás

törvény is tiltotta, hogy a deformált újszülötteket életben hagyják. Nemcsak Görögországban talált a magzatelhajtás Plato és Aristoteles tanításában igazolásra, de a mohamedán vallás sem tiltja a magzatelhajtást, amelynek gyakorlatát Perzsiában és Törökországban a világi hatalom is époly indifferenciával tűrte, mint a római köztársaság és korai császárság.

Igaz, hogy a kereszténység kevésbé toleráns, mert Tertullianus szerint a születés megakadályozása is gyilkosság, de Szent Ágoston, aki az embryo informátus elpusztítását csupán pénzbírsággal tartotta büntetendőnek, sokkal elnézőbb volt, mint azok a keresztények, akik a Szent Hypdkrizis nevében még a fogamzást megakadályozó eszközök használatát is büntetni kívánják. Amikor XI. Pius pápa a születések korlátozása ellen irányzott enciklikájában Szent Ágostonra hivatkozik (aki egyébként nőtlen volt s csak egy törvénytelen gyermekkel járult a „gyümölcsözzetek és sokasodjatok” parancsának teljesítéséhez), valahogy elfelejtett Jézusra hivatkozni. Aminők némileg érthető oka, hogy Jézus egy szóval sem állította, mintha a korlátlan szaporaság Isten iránti kötelesség volna és sohase tanított olyasmit, amiből akár csak a legkörmönfontabb magyarázattal a fogamzás korlátozásának tilalmára lehetne következtetni.

Isteni parancsok gyakran leplezett emberi célok palástolására szolgálnak. Állítólag azonban nemcsak az „örök” erkölcs, hanem a társadalom érdeke is megköveteli a szaporaság korlátlanságát. Csakhogy, miként Todd (Theories of social progress 1918.) bizonyítja, azoknak, akik a szaporaságban a haladás ismérvét látják, gyanús szövetségesei vannak. Szövetségesei a nagytőkés-iparosok, akik olcsó munkaerőhöz óhajtanak jutni, hogy ezzel is fokozzák a profitot, szövetségesei a militarista imperialisták, akiknek érdeke, hogy a hódítás céljaira olcsó ágyútöltelékről gondoskodjanak. Manapság azonban, amikor a katonai sikerek biztosítása már nem a hadseregek számában, hanem a technikai és gazdasági fölkészültségben rejlik, amikor húszmillió munkanélküliből álló ipari tartaléksereg örködik, hogy a munkabérek ne nőhessenek az égig, még ez az — enyhén szólva — részleges közérdek is elvesztette aktualitását. Sőt mondhatni, hogy ma már nem is a militarizmusnak van szüksége a korlátlan szaporodásra, hanem éppen megfordítva, a szaporaság korlátlansága szüli a háborút. Ezt eléggé szemlélteti Japán aktuális iskolapéldája.

Japánnak lakossága az 1872—1932-ig letelt hatvan év alatt 33 millióról 66 millióra kétszereződött, vagyis egy négyzetkilométerre ma 186 lakos esik, ami tekintettel arra, hogy az ország területének csak egyhatodrésze művelhető, közel *tízszere* a mai Magyarország művelhető területére kiszámított népsűrűségnek. Sajnos, az a mozgalom, amelyet Isimoto báró 1922-ben a születések korlátozása érdekében megindított, eddig még csekély eredményel járt, s így Japánnak Kínában indított terjeszkedési háborúja elkerülhetetlenül természetes következménye a túlnépesedésnek, amelynek feszítőereje sem a halálozási arányszám megduplázódásában, sem az Egyesült Államok, Kanada és Ausztrália részéről megakadályozott bevándorlásban nem talált biztonsági szelepre.

Azok az állítólagos érdekek tehát, amelyeknek szolgálatában az örök erkölcs a birth controlt elítéli, már régen megszűntek ér-

dekek lenni. Érdekek lehettek a törzsi társadalomnak ó-testamenti korában, amikor a szüntelen harc kipusztulással fenyegette a meddő törzseket, de ma nemcsak a „meddő” Franciaország: bizonyítja, hogy az államnak hatalmi helyzete és kultúrszínvonala a lakosság számtanaik stagnációja mellett is biztosítható, hanem a néhány millió lakója kis államok (Dánia, Norvégia, Svájc) viszonylag alacsony születési arányszámaikkal tanúsítják, hogy a jólét magas fokát garantáló anyagi és szellemi kultúra korántsem függ a népszaporaságtól.

Nemcsak azok a gyakorlati célok váltak csökevényekké, amelyek érdekét a reakciós képmutatás állítólag szolgálja, hanem csökevémiyá vált maga a képmutatás is, hasonlatosan ahhoz az ottfeljtett őrszemhez, amely a rég lehordott puskaportoronyra vigyáz. Sőt legkevésbé a reakciónak érdeke, hogy a születések korlátozásával szembeszálljon, mert a nyomor hadseregének szaporodása elsősorban a reakció létét fenyegeti. Hozzá tartozik azonban a reakció természetrajzához, hogy nem ismeri saját érdekeit sem, mert „okos” reakció rendszerint *contradictio in adjecto*.

Akik részint gondolkodásmentes együgyűségből, részint ájtatos nacionalista szemforgató képmutatással siránkoznak az egyke terjedésén, egyszerűen nem vesznek tudomást arról a történelmi tapasztalatról, hogy a római császárság népszaporító törvényeitől kezdve minden beavatkozás kudarcot vallott, amely akár mézes-madzaggal, akár csendőrszuronnal próbálta az anyákat szülésre ösztökélni. L'vasseurtalt arra az elemi igazságra, hogy egész hiábavaló a népszaporodás csökkenésének szubtilis okait kutatni: „a családoknak Franciaországban nincs sok gyermeke, mert nem alkarnak sok gyermeket”. Téves volna tehát az a föltevés is, hogy a birth controlra a születések csökkentése végett van szükség. Ezt bátran rá lehetne bízni az anyákra is, akik a népszaporodásnak a gazdasági helyzettől függő törvényszerűségét épűgy végrehajtják, akár a fokozódó jólét indikálja a születések korlátozását, mint Franciaországban a múlt században, akár a gazdasági válság, mint e pillanatban Angliában. Csűpán arról van szó, hogy egyrészt a birth controlnak és a magzatelhajtásnak Inge esperes által kiemelt alternatívájában az előbbi, mint kevésbé veszélyes és emberségesebb módszer érvényesűljön, másrészt arról, hogy a birth control a születések csökkentésének oly irányt adjon, amely megfelel a társadalom érdekeinek.

Logikai ellenmondás nélkül alig lehet oly társadalomban, amely nem kizárólag nemnélküli amgyalokból vagy impotens egyénekből áll, a fogamzást gátló szerek terjesztését korlátozni és egyben a magzatelhajtást a fogantatás pillanatától fogva börtönnel sújtani. Hacsak nem helyezkedűnk az erkölcsi képmutatásnak arra a magaslatára, amely csűpán a gyermeknemzés céljával végrehajtott nemi aktus és az önmegtartóztató szűzesség közt enged választást. Ezt az álláspontot még a pápa se vallja, aki idézett enciklikájában nem tekinti természetellenesnek, „ha házások jogukat gyakorolják, bár természetes okokból, akár az életkornál, akár bizonyos hiányoknál fogva új élet az érintkezésből nem keletkezhetik”. Csak a pápánál pápább és Szent Ágostonnál szentebb képmutatók ragaszkodnak, mint törvényhozók, bírák, ügyészek, sőt néha, sajnos, mint orvosprofesszorok is a Btk. 285. §-ában

megrögzített anakronizmushoz, noha bizonyára nem akad közöttük egy se, aki önmagáról nyugodt lelkiismerettel elmondhatná, hogy minden nemi érintkezést a gyermeknemzésre irányított dolus specialis-szal hajtott végre. Csak melleleg jegyzem meg, hogy büntetőtörvénykönyvünk még önmagával szemben sem logikus, mert a gyermekölés esetében (284. §) legalább privilegiálja az anyát, aki házasságon kívül született gyermekét közvetlenül a szülés után megöli, ellenben a magzatelhajtás esetében *még ezt a* motívumot sem részesíti méltánylásban. Neon mentesíti az anyát még akkor sem, iha erőszak útján esett teherbe s bár bünteti az erőszakot, arra kötelezi, hogy a büntett véletlen következményét elszenvedje avégből, hogy a rajta esett szegyennek élő emléket állítson. Nem különböztet a törvény életvédelmi buzgal-mában még aszerint sem, hogy az abortus a terhesség minő szakában történt és buddhista fanatizmusában elfelejti, hogy ugyan-azzal a logikával büntetnie kellene mindazoknak az élőlények-nek elpusztítását is, amelyeknek hasonmását a magzat, a bio-genetikai törvény szerint, fejlődésének egyes szakáiban kifejezi. Megengedem, hogy nem könnyű az időpontot meghatározni, amely tői kezdve a méhmagzat elpusztítása társadalmi érdeket sért, vagy a terhesség megszakításának indikációját jogilag kifogástalan alakban körülírni, de akárminő szabályozás kevesebb veszéllyel járna, mint a mai törvénynek esztelen szigorja, amely ebben a tra-gikus operettparagrafusban kifejezést nyer. Eszemágában sincs, hogy a magzatelhajtás apológiáját hirdessem, de emberileg érző jogász nem vállalkozhatik annak a törvénynek védelmére sem, amelynek gyakorlati végrehajtásában tudvalevőleg a büntettes-jelölt társadalmi és vagyoni helyzetétől függ, hogy diszkrétan szabaduljon kellemetlen terhétől, vagy saját életének veszélyezte-tésével a gonosztevő bélyegét vállalja.

Ha a magzatelhajtás veszélyeit el alkarjuk kerülni, úgy hipokrizis nélkül valóban nincs más alternatíva, mint a birth control, amelynek egyik eszköze a magzatelhajtásnak bizonyos egészségi és szociális föltételeiktől függővé tett megengedettsége, másik eszköze pedig a legszélesebb néprétegek kitanítása a fogam-zás megelőzéséről. Nincs szükség arra, hogy a birth control irány-elveivel foglalkozzam, amelyekről az e kötetben összegyűjtött előadások és hozzászólások kimerítően beszámolnak. Teljesen osz-tom mindazt, ami a születések korlátozásának szociális javalla-tára vonatkozólag bennük foglaltatik. *Amíg az állam a munka-béreket és fizetéseket nem hozza arányba a munkások és alkal-mazottak gyermekeinek számával, amíg tehetetlenül tűri az élet-pusztító nyomort, amíg a nagytőke profitéhségének, államférfiak és öreg generálisok gonosz hiúságának dobja könnyelműen áldo-zatul az emberéletek millióit, addig az elvont életeszme védelme csupán tudatmögöttes, anakronisztikus babonában gyökerező kép-mutatás.*

Nehezebb és vitásabb kérdés a születéseknek az eugenikára alapított korlátozása. Egyszerűen s indokolásira nem is szorulóan hangzik, hogy tbc-sek, luetikusok, elmebetegek, hülyék, epileptiku-sok stb. szaporodása nem érdeke a társadalomnak. Sőt az Egye-sült Államoknak egyes államai még a büntetteseknek sterilizáció-ját is törvénybe iktatták. Egyrészt azonban a degeneráció átörök-

lésének útja korántsem oly egyenes, mint azt az amerikai szimplizmus elképzei, másrészt számos egyéni esetben a degeneráció nemcsak hogy kárt nem jelent a társadalomnak, hanem pótolhatatlan értékeket termel. Ha az átlagember tenyésztésére irányuló római jelszó: „ép testben ép lélek” mint szabály ma is megfelel a társadalom érdekének, mégse zárkozhatunk el annak fölismérésétől, hogy az emberiség haladását szolgáló lángelméknek elég nagy százaléka — sokak szerint többsége — átöröklött betegséggel született. Tasso, Swift, Newton, Ampere, Lenau, Comte elmebetegséggel terhelt volt, Mohamed és Napoleon epileptikus, Schiller és Keats öröklött tuberkulotikus hajlammal esett áldozatul stb., amiből pedig alig lehet a következtetést levonni, hogy e lángelmék születése kárára volt az emberi társadalomnak.

Minél nehezebbek és minél vitásabbak azonban a birth controllal összefüggő kérdések, annál szükségesebb, hogy előítéletől, átöröklött babonáiktól s főleg képzetektől menten foglalkozzunk gyakorlati megoldásukkal. Éppen abban találok az e kötetben összefoglalt vélemények igazi értékét, hogy bármily eltérők is a részletekben, egyetlen nagy tiltakozással tömörülnek az önámító hazugság ellen, amelybe társadalmunk uralkodó osztályai ezt a legéletbevágóbb emberi problémát eddig burkolták. Azoknak a kishitű bölcseknek, akik még mindig azt tartják, hogy a természetnek automatikus törvényszerűsége a társadalmi hazugsággal kombinálva biztosítja legcélszerűbben a társadalom érdekeit, bátor vagyok figyelmebe ajánlani Hollandia gyakorlati példáját, ahol a birth control félszázad óta hivatalos elismerésben részesült s a népszaporodási arányszám ennek ellenére, vagy talán ép ezért emelkedő irányzatot mutat. Lehet, hogy a természet bölcsessége kielégítően szolgálja a természet céljait, de az emberi társadalom céljainak megvalósításában a fatalizmust csak az hirdetheti, aki nem látja vagy istenverte vakságában nem akarja meglátni, hogy az ember élete oly mértékben vált boldogabbá, amily mértékben az emberi kultúra tudatosságának a természet öntudatlansága fölött diadalmaskodni sikerült.